

TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM CHO HỌC SINH TRONG CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG MỚI THEO THUYẾT KIẾN TẠO

*ORGANIZING EXPERIENTIAL ACTIVITIES FOR STUDENTS IN THE NEW GENERAL
EDUCATION PROGRAM IN ACCORDANCE WITH CONSTRUCTIVISM*

VŨ THỊ THU HUYỀN^(*) và TRẦN THỊ MỸ PHƯƠNG^(**)

TÓM TẮT: *Thuyết kiến tạo trong giáo dục là một trong những học thuyết đề cập đến phương pháp học tập trải nghiệm, theo đó mỗi người tự tạo nên cấu trúc tri thức mới bằng sự trải nghiệm tích cực của bản thân. Nghiên cứu thuyết kiến tạo trong giáo dục góp phần xác định cơ sở lý luận việc tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh, từ đó xây dựng và thiết kế môi trường giáo dục phù hợp với sự hình thành phát triển nhân cách học sinh.*

Từ khóa: *giáo dục; thuyết kiến tạo; hoạt động trải nghiệm.*

ABSTRACT: *The constructivism in education is one of the theories that refers to the experiential learning method, whereby each student creates a new knowledge structure with his/her own positive experiences. Researching constructivism in education contributes to determine the theoretical foundation for organizing experiential activities for students, thereby building and designing the suitable educational environment for developing students' personality.*

Key words: *education; constructivism; experiential activities.*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Thuyết kiến tạo (Constructivism) là một trong những quan điểm tiên bộ thể hiện vai trò chủ động của người học trong quá trình giáo dục được Jean Piaget khởi xướng từ những năm đầu thế kỷ XX. Nghiên cứu của ông chỉ ra rằng hệ thống kiến thức và giá trị đạo đức của con người được hình thành và phát triển thông qua quá trình tương tác với môi trường hơn là do việc tiếp thu trực tiếp từ môi trường xã hội. Do vậy, theo quan điểm kiến tạo, con người tạo dựng kiến thức và thể hiện kiến thức thông

qua trải nghiệm của bản thân, từ đó tự hình thành những hiểu biết hợp lý mang bản sắc cá nhân của riêng mình. Hoạt động trải nghiệm theo thuyết kiến tạo đề cao phương pháp trải nghiệm, sự vận động nội lực kết hợp tương tác với môi trường xã hội xung quanh. Trong đó, kiến thức và kỹ năng là kết quả của quá trình kiến tạo và phát triển một cách tích cực dựa trên nỗ lực tự thân của mỗi cá nhân. Nghiên cứu học thuyết kiến tạo trong giáo dục đã và đang gợi mở thêm những điều kiện, cơ hội và phương pháp làm việc hiệu quả, hình thành nền

^(*) TS. Trường Cán bộ quản lý giáo dục Thành phố Hồ Chí Minh, vtthuyen@iemh.edu.vn

^(**) ThS. Trường tiểu học An Bình B, tỉnh Bình Dương, ab.myphuong@gmail.com, Mã số: TCKH20-15-2020

móng lý thuyết vững chắc trong quá trình tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh, góp phần đào tạo nên những thế hệ học sinh có ý thức tự chủ và tinh thần trách nhiệm cao với bản thân, cộng đồng xã hội.

2. NỘI DUNG

2.1. Một số quan niệm cơ bản của thuyết kiến tạo

Quan điểm chung của thuyết kiến tạo nhấn mạnh phương pháp học tập giúp học sinh trải nghiệm, xây dựng nên nhân cách của chính mình từ bên trong bằng sự tương tác với con người, sự vật hiện tượng và môi trường. Thuyết kiến tạo cho rằng việc học tập đạt hiệu quả cao nhất khi con người tự mình thao tác làm ra đồ vật trong thế giới khách quan. Nói cách khác, thuyết kiến tạo đề cao việc học tập bằng trải nghiệm thực tiễn, từ đó con người tạo nên cấu trúc tri thức mới cho chính mình. Đây là nguồn gốc sâu xa và là con đường cơ bản của sự phát triển nhân cách con người. Xuất phát từ ý tưởng trên, có thể khái quát một số điểm cơ bản của thuyết kiến tạo trong giáo dục như sau:

Không có tri thức khách quan tuyệt đối, mà nó chỉ có thể xuất hiện thông qua việc con người nhận thức và cấu trúc vào hệ thống nội tại của mình, do vậy kiến thức của con người mang tính chủ quan và hoàn toàn phụ thuộc vào kinh nghiệm của mỗi người. Con người có vai trò vô cùng quan trọng trong quá trình hình thành và kiến tạo ra tri thức, con người là chủ thể nhận thức tự tạo nên con đường phát triển nhân cách theo cách riêng của bản thân. Nhà giáo dục cần tổ chức quá trình tương tác giữa người học với đối tượng học tập giúp người học xây dựng thông tin mới trong cấu trúc tư duy bằng trải nghiệm thực tế của bản thân. Quá trình học tập là quá

trình khám phá, giải thích và cấu trúc nên tri thức mới, là quá trình tái tạo tri thức, biến tri thức xã hội loài người thành tri thức của bản thân.

Kiến tạo chính là một trong những mô hình học tập trải nghiệm có giá trị cao mà hệ thống giáo dục các quốc gia trên thế giới đang triển khai vận dụng rộng rãi. Hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục trong đó học sinh dựa trên sự huy động tổng hợp kiến thức và kỹ năng từ nhiều lĩnh vực giáo dục khác nhau để trải nghiệm thực tiễn đời sống nhà trường, gia đình, xã hội, tham gia hoạt động hướng nghiệp và hoạt động phục vụ cộng đồng dưới sự hướng dẫn và tổ chức của nhà giáo dục, qua đó hình thành những phẩm chất chủ yếu, năng lực chung và năng lực thành phần đặc thù như: năng lực thiết kế và tổ chức hoạt động, năng lực định hướng nghề nghiệp, năng lực thích ứng với những biến động trong cuộc sống và các kỹ năng sống khác. Hoạt động trải nghiệm được tổ chức trong và ngoài lớp học, trong và ngoài trường học; theo quy mô cá nhân, nhóm, lớp học, khối lớp hoặc quy mô trường; với các hình thức tổ chức chủ yếu: thực hành nhiệm vụ ở nhà, sinh hoạt tập thể, dự án, làm việc nhóm, trò chơi, giao lưu, diễn đàn, hội thảo, tổ chức sự kiện, câu lạc bộ, cắm trại, tham quan, khảo sát thực địa, thực hành lao động, hoạt động thiện nguyện, ... [2]. “Hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục thông qua sự trải nghiệm một cách sáng tạo của cá nhân trong việc kết nối kinh nghiệm học được trong nhà trường với thực tiễn đời sống mà nhờ đó các kinh nghiệm được tích lũy thêm và dần chuyển hóa thành năng lực” [3].

Tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh có vai trò quan trọng giúp gắn kết nhiệm vụ học tập với quá trình giải quyết các nhiệm vụ của thực tiễn cuộc sống hàng ngày, phát triển năng lực tự chủ và thúc đẩy quá trình hình thành kiến thức theo cách riêng biệt của từng đối tượng học sinh. Tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh là một trong những phương thức tạo lập môi trường giáo dục lành mạnh qua đó các em được tương tác đa chiều và phát huy tiềm năng bản thân. Môi trường trải nghiệm định hướng cho học sinh tích cực tìm tòi, khám phá cách thức giải quyết vấn đề, lựa chọn phương án phù hợp với hoàn cảnh, khả năng hiện hữu đồng thời đòi hỏi các em luôn sáng tạo không ngừng để dần thích ứng và làm chủ cuộc sống.

Tổ chức hoạt động trải nghiệm là mô hình học tập tiên tiến tạo điều kiện thuận lợi cho học sinh phát triển năng lực, lòng tự tin, tự lập, tự chủ. Ngoài ra, môi trường trải nghiệm còn giúp các em phát triển ý thức học hỏi lẫn nhau, tự mình khám phá cách thức giải quyết những vấn đề sinh động của cuộc sống hằng ngày. Tổ chức hoạt động trải nghiệm làm tăng tính hấp dẫn của quá trình học tập. Hình thức tổ chức hoạt động trải nghiệm là hình thức giáo dục ngoài thực tế, trên các đồ vật thật do đó luôn tươi mới, khơi gợi niềm đam mê, trí tò mò và sự ham hiểu biết của các em. Tổ chức hoạt động trải nghiệm cũng đòi hỏi sự gắn kết, tương tác thường xuyên và liên tục giữa nhà giáo dục với người được giáo dục, do đó tạo dựng mối quan hệ sâu sắc, bền chặt giữa nhà giáo dục với các đối tượng học sinh.

2.2. Vận dụng thuyết kiến tạo trong tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh đáp ứng yêu cầu chương trình giáo dục phổ thông mới

Sự vận động, phát triển không ngừng nghỉ của khoa học công nghệ và đời sống xã hội đang đặt ra những cơ hội và thách thức to lớn cho nền giáo dục giai đoạn hiện nay. Nghị quyết 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã khẳng định: “Giáo dục và đào tạo là quốc sách hàng đầu”, “Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo là đổi mới những vấn đề lớn, cốt lõi, cấp thiết, từ quan điểm, tư tưởng chỉ đạo đến mục tiêu, nội dung, phương pháp, cơ chế, chính sách, điều kiện bảo đảm thực hiện; đổi mới từ sự lãnh đạo của Đảng, sự quản lý của Nhà nước đến hoạt động quản trị của các cơ sở giáo dục-đào tạo và việc tham gia của gia đình, cộng đồng, xã hội và bản thân người học; đổi mới ở tất cả các bậc học, ngành học” [1].

Triển khai thực hiện Nghị quyết 29-NQ/TW và các quan điểm chỉ đạo của Đảng, Nhà nước, tháng 12 năm 2018 Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành chương trình giáo dục phổ thông mới kế thừa, phát huy những thành quả đạt được đồng thời tiếp cận xu hướng phát triển của thời đại. Chương trình giáo dục phổ thông mới chứa đựng những nội dung mang tính đột phá, tập trung phát triển phẩm chất và năng lực cốt lõi cho học sinh. Quan điểm xây dựng chương trình giáo dục phổ thông mới tập trung vào việc chuyển đổi tư duy từ “dạy cho học sinh biết” sang tư duy “tổ chức hướng dẫn và hỗ trợ cho học sinh tự làm”. Chương trình giáo dục phổ thông mới xác định các mục tiêu và yêu cầu giáo dục ở

các nhóm đối tượng học sinh theo hướng tích hợp cao đối với tiểu học và phân hóa dần đối với trung học cơ sở và trung học phổ thông, tăng cường giáo dục phẩm chất và kỹ năng sống cho học sinh, qua đó tạo điều kiện thuận lợi cho các em phát huy tối đa năng lực bản thân. Chương trình giáo dục phổ thông mới còn thể hiện quan điểm phát triển và giá trị nhân văn thông qua việc tạo cơ hội cho học sinh lựa chọn nội dung học tập phù hợp, yêu thích, qua đó khám phá khả năng và tự khẳng định bản thân. Có thể xem đây cũng là sự cụ thể hóa và phát triển thuyết kiến tạo trong giáo dục mà Jean Piaget đặt nền móng từ những năm đầu thế kỷ XX.

Việc triển khai thực hiện chương trình giáo dục phổ thông mới đòi hỏi một số yêu cầu cấp thiết đối với quản lý hoạt động giáo dục, nhất là phải đa dạng hóa tổ chức các hoạt động trải nghiệm, tạo điều kiện cho học sinh tham gia trải nghiệm thực tế, biến những điều đã học thành nguồn vốn tri thức của bản thân và thể hiện khát vọng, ước mơ trong cuộc sống. Thuyết kiến tạo trong giáo dục đã và đang được vận dụng phổ biến cùng với các nguyên lý sư phạm về hoạt động học tập chủ động, học tập hợp tác và học tập phân hóa. Ở góc nhìn khác, hoạt động học tập là quá trình kiến tạo, và trải nghiệm một cách chủ động của người học. Vào những năm 1960 của thế kỷ XX, tác giả Edgar Dale xây dựng mô hình tháp học tập, mà sau đó Viện Nghiên cứu Giáo dục Hoa Kỳ phổ biến rộng rãi trên toàn thế giới đã chỉ ra cách thức mà nhân loại học tập. Theo đó, con người chỉ có thể nhớ 5-10% những gì nghe được, nhưng có thể nhớ 90% những gì mình dạy cho người khác, nghĩa

là nếu con người càng chủ động tham gia vào quá trình học tập, tự mình phân tích thông tin thì càng có khả năng ghi nhớ tốt hơn, từ đó tự cấu trúc tri thức mới cho bản thân [4].

Hình 1. Kim tự tháp học tập

Nguồn: [4, tr.108], [5]

Như vậy, nghiên cứu thuyết kiến tạo trong tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh theo yêu cầu chương trình giáo dục phổ thông mới có ý nghĩa thiết thực, đòi hỏi mỗi nhà trường và nhà giáo dục hiểu biết sâu sắc về con đường nhận thức của từng đối tượng học sinh, hoàn cảnh thực tiễn và mục tiêu phát triển nhân cách các em theo yêu cầu phát triển xã hội. Những phân tích trên cho thấy, việc vận dụng thuyết kiến tạo trong tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh đảm bảo quy trình sau:

Bước 1: tìm hiểu, định hướng và hỗ trợ học sinh trình bày, thể hiện hoặc bộc lộ quan điểm, kinh nghiệm, hiểu biết của bản thân. Đây là bước đi đầu tiên giúp nhà giáo dục nhận biết, đánh giá ban đầu về đối tượng giáo dục. Trong bước này, nhà giáo dục định hướng cho học sinh cách thức tự khám phá bản thân, hệ thống hóa những kiến thức đã học, những kinh nghiệm và hiểu biết sẵn có của bản thân, khơi gợi và khuyến khích

học sinh bày tỏ hiểu biết, mong muốn của các em. Bên cạnh đó đưa ra gợi mở, dẫn dắt học sinh thể hiện xu hướng phát triển, niềm đam mê và tâm thế sẵn sàng tham gia hoạt động học tập trải nghiệm do nhà giáo dục hoặc do chính các em tự tổ chức. Nói cách khác, đây là bước mà nhà giáo dục giúp học sinh tự định vị bản thân, tìm hiểu chính mình, đồng thời tạo môi trường và điều kiện thuận lợi để các em đánh giá đúng bản thân. Bước này có ý nghĩa quan trọng, là tiền đề và căn cứ để tổ chức các hoạt động trải nghiệm phù hợp, khuyến khích các em tích cực thể hiện và bộc lộ bản thân.

Bước 2: Tổ chức, điều khiển học sinh tự mình trải nghiệm, tìm tòi, khám phá và phát hiện cách thức giải quyết vấn đề. Bước này đòi hỏi nhà giáo dục phải xây dựng môi trường giáo dục đa dạng, thiết kế được các hoạt động giáo dục sống động, phù hợp vùng phát triển tâm lý của học sinh. Môi trường và hoạt động giáo dục phải chứa đựng những thách thức, kích thích trí tò mò và thôi thúc bản thân các em tìm cách giải quyết vấn đề. Nhà giáo dục sắp xếp, tổ chức cho học sinh tự tìm hiểu, khám phá các nhận định, các lựa chọn, kiểm tra các giả thuyết và phân tích kết quả đạt được, sau đó rút ra kết luận, kinh nghiệm cho bản thân. Việc xây dựng môi trường giáo dục phải phản ánh đầy đủ các khía cạnh sinh động của đời sống xã hội, tạo dựng các tình huống và tổ chức, hướng dẫn các em tự mình chọn lựa cách thức giải quyết tình huống phù hợp hoàn cảnh nhất định.

Bước 3: Phát triển phương pháp học tập trải nghiệm và kiến tạo tri thức. Tri thức là nguồn tài nguyên vô tận, môi trường xã hội luôn vận động phát triển, nhà trường là

nơi tổ chức, hướng dẫn các thể hệ học sinh tiếp cận và tái tạo nguồn tri thức vô tận, do đó, phát triển phương pháp học tập trải nghiệm cho học sinh trở thành yêu cầu chính yếu của mỗi nhà trường và cả hệ thống giáo dục. Mỗi bước đi của lịch sử xã hội loài người luôn chứa đựng cách thức con người phát hiện ra thức, biến nó thành nguồn vốn của bản thân và đóng góp vào kho tàng văn hóa chung. Phát triển phương pháp học tập trải nghiệm và kiến tạo tri thức cho học sinh là giai đoạn không thể thiếu của quá trình phát hiện, khám phá, vận dụng và tái kiến tạo nên cấu trúc tri thức mới theo cách riêng của mỗi cá nhân. Phát triển phương pháp học tập trải nghiệm và kiến tạo tri thức cho học sinh là bước đi tất yếu trong quá trình hình thành, phát triển nhân cách học sinh, qua đó đóng góp thiết thực vào sự vận động không ngừng của xã hội loài người.

3. KẾT LUẬN

Chương trình giáo dục phổ thông mới đặt ra những yêu cầu mới về chất lượng giáo dục mà mỗi nhà trường và cả hệ thống giáo dục phải đạt được để tồn tại và phát triển. Trong đó yêu cầu đổi mới phương pháp giáo dục, tăng cường tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh không chỉ dừng lại ở khẩu hiệu mà trở thành việc làm thường xuyên của mỗi cơ sở giáo dục. Trước tình hình thực tế hiện nay, nhiều cơ sở giáo dục phổ thông vẫn đang lúng túng hoặc trong tâm thế chờ đợi sự chỉ đạo hướng dẫn trực tiếp từ các cơ quan quản lý giáo dục và đào tạo, bài viết góp phần tìm hiểu đôi nét và phổ biến thuyết kiến tạo trong tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh đáp ứng chương trình giáo dục

phổ thông mới. Thuyết kiến tạo trong giáo dục chỉ dẫn những cách thức cơ bản về tổ chức hoạt động học tập trải nghiệm, qua đó giúp nhà trường, nhà giáo dục tìm hiểu, vận dụng vào việc thiết kế và tổ chức môi trường giáo dục trải nghiệm cho học sinh một cách phù hợp. Nghiên cứu vận dụng

thuyết kiến tạo trong tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh đáp ứng chương trình giáo dục phổ thông mới là một trong những cách làm hiệu quả góp phần cải tiến chất lượng và khẳng định giá trị của hoạt động giáo dục trải nghiệm cho học sinh phổ thông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Ban Chấp hành Trung ương (2013), Nghị quyết 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể - đề cương chi tiết chương trình hoạt động trải nghiệm*, Thông tư 32/2018/TT-BGDĐT Chương trình giáo dục phổ thông.
- [3] Đinh Thị Kim Thoa (2015), *Xây dựng chương trình hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong chương trình giáo dục phổ thông mới*, Kỷ yếu Hội thảo Quốc tế, Học viện Quản lý giáo dục.
- [4] Edgar Dale (1969), *Audio-Visual Methods in Teaching*, 3rd ed., Holt, Rinehart & Winston, New York.
- [5] Giáo dục (2017), *Mô hình Tháp học tập giúp ghi nhớ tới 90% những gì đã học*, <https://www.giadinhmoi.vn/mo-hinh-thap-hoc-tap-giup-ghi-nho-toi-90-nhung-gi-da-hoc-d2693.html>, truy cập ngày: 05-02-2019.

Ngày nhận bài: 10-2-2020. Ngày biên tập xong: 02-3-2020. Duyệt đăng: 10-03-2020